

El món de Stefan Zweig

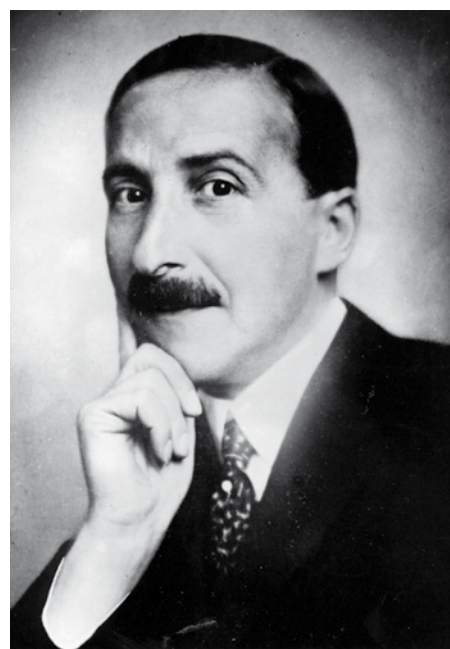
Carles Montpart Tura

*Aquest estiu ja farà un any de la mort de Jaume Vallcorba, el fundador de l'editorial Quaderns Crema i del segell en castellà Acantilado. Si hi ha alguna cosa —i n'hi ha moltes— que els lectors li hem d'agraciar és el fet d'haver-nos donat la possibilitat de conèixer escriptors de gran qualitat que en el nostre àmbit lingüístic eren pràcticament desconeguts. Entre aquests, el nom de l'austriac Stefan Zweig ocupa un lloc de privilegi. La recent publicació del recull d'articles *El món de 1914* i de la correspondència de Zweig amb Joseph Roth *Ser amigo mío es funesto. Correspondencia (1927-1938)*, així com d'una biografia de l'autor, *El exilio imposible. Stefan Zweig en el fin del mundo*, són un bon motiu per comentar alguns aspectes de la seva vida i de les seves obres més importants.*

Joventut a Viena

Stefan Zweig (Viena, 1881-Petròpolis, Brasil, 1942) va ser un dels autors austríacs més coneguts i llegits durant els anys 20 i 30 del segle XX. L'escriptor era fill de Moritz Zweig, un ric fabricant tèxtil jueu i d'Ida Brettauer, membre d'una família de banquers italians. Pel fet de pertànyer a una classe acomodada, Zweig va rebre una bona educació i va estudiar a la universitat filosofia i història de la literatura, matèries que li van permetre ja de ben jove participar en l'activitat cultural de la ciutat i entrar en contacte amb l'avantguarda literària de la Viena de principis del segle XX.

És en aquest ambient que el 1901 publica els seus primers poemes en el recull *Silberne Saiten* ("Cordes de plata"), en el qual mostrava la influència de Hugo von Hofmannstahl i de Rainer Maria Rilke, dos dels seus poetes més admirats. De seguida també comença a publicar novel·les, gènere en el qual excel·lirà amb una gran quantitat de títols a través del conreu

Stefan Zweig

d'un peculiar estil literari fruit d'una aguda capacitat per a la descripció psicològica i de l'exercici d'una brillant tècnica narrativa. Zweig també escriu

biografies de personatges històrics — com la reina Maria I d'Escòcia o Maria Antonieta— textos dramàtics, col·labora assíduament a la premsa i tradueix autors com Paul Verlaine, Charles Baudelaire o Émile Verhaeren.

Ciudadà europeu

Una de les constants d'aquest autor, primer impel·lit per la seva curiositat cultural i més endavant forçat a causa de l'esclat de les dues grans guerres, és el constant desplaçament a diverses ciutats i països europeus, on hi fa estades més o menys regulars. Aquests viatges li permeten conèixer intel·lectuals de gran talla del moment i li inculquen un sentiment de germanor europeista que serà un dels trets més destacats de la seva vida i un dels valors que defensarà més aferrissadament enfront dels nacionalismes expansionistes. El 1910 també fa un viatge a l'Índia i el 1912 a Amèrica del Nord. A partir de 1913 es trasllada a Salzburg, on viurà gairebé vint anys.

Durant la Primera Guerra Mundial, i després d'haver servit en l'exèrcit austríac com a empleat de l'Oficina de Guerra, ja que havia estat declarat no apte per al combat, es va haver d'exiliar a Zúric a causa de les seves conviccions antibel·licistes per la influència del seu amic, el pacifista francès Romain Rolland. D'aquest període és *Jeremiah*, una obra antibèlica que va escriure mentre estava servint en l'exèrcit i que va ser publicada durant el seu exili a Suïssa. Aquesta peça teatral de tema bíblic, inspirada en la guerra europea, va ser representada a Nova York el 1939.

Després de l'armistici de 1918, va poder tornar a Àustria. A Salzburg es va casar, el 1920, amb Friderike Maria Burger von Winternitz, una admiradora de la seva obra a qui havia conegut vuit anys abans. Com a intel·lectual compromès, Zweig es va enfrontar amb vehemència a les doctrines nacionalistes i a l'esperit de revenja que es respirava a l'època. El 1928 va viatjar a la Unió Soviètica i dos anys després va visitar Albert

Einstein al seu exili a Princeton. Al llarg de la seva vida, Zweig va cultivar l'amistat de personalitats com Maksim Gorki, Rainer Maria Rilke, Auguste Rodin, i Arturo Toscanini. A causa del seu origen jueu, l'autor va haver de ser defensat pel compositor Richard Strauss, que es va negar a eliminar el nom de Zweig, com a llibretista, del cartell de l'òpera *Die Schweigsame Frau* ("La dona silenciosa"), estrenada a Dresden. Hitler va refusar anar a l'estrena tal com estava previst i l'obra es va prohibir poc temps després.

Home sense pàtria

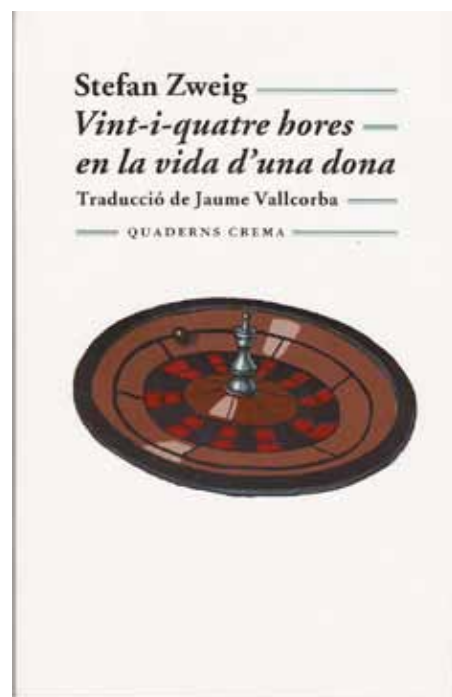
Després de l'augment de la influència nacionalsocialista a Àustria, i de l'antisemitisme que li era consubstancial, Zweig es veu forçat a abandonar la seva casa de Salzburg, on ha hagut de patir diversos escorcolls, i es trasllada temporalment a Londres. En aquest temps ja comença a tenir dificultats per publicar les seves obres a Alemanya, però encara hi va poder escriure el llibret per a l'òpera de Strauss. El 1934, fugint de l'ambient cada vegada més enriscat que es respirava a Europa a partir de l'ascens, l'any 1933, de Hitler al poder a Alemanya, va iniciar una sèrie de viatges per l'Amèrica del Sud. El 1936 els seus llibres, que eren autèntics èxits de venda a tot Europa, van ser prohibits a Alemanya pel règim nazi. El 1938 es va divorciar de la seva primera esposa i l'any següent es va casar amb Charlotte Elisabeth Altmann, secretària i companya en els seus últims anys.

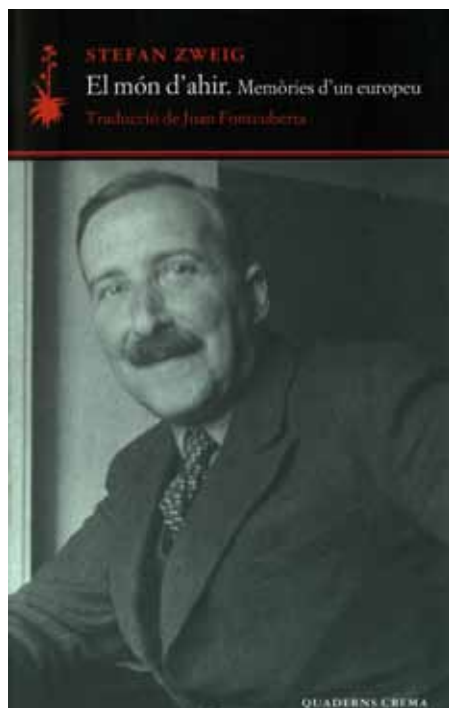
Quan es va iniciar la Segona Guerra Mundial, Zweig es va traslladar a París i, poc temps després, va viatjar al Regne Unit, on va obtenir-hi la ciutadania. Va viure a Bath i a Londres, i més endavant va viatjar als Estats Units, a l'Argentina i al Paraguai per fer-hi unes conferències. Finalment, s'instal·là a la

ciutat de Petrópolis, prop de Rio de Janeiro, al Brasil, on el 22 de febrer de 1942, desesperat pel futur que preveia per a Europa i la seva cultura, es va suïcidar juntament amb la seva esposa. Un relat detallat d'aquests darrers anys de Zweig és la biografia de recent aparició escrita per George Prochnik *El exilio imposible. Stefan Zweig en el fin del mundo* (Ariel, 2015).

Un gran novel·lista europeu

Tal com dèiem al principi, malgrat que Zweig és un dels escriptors centreeuropeus més importants del segle XX, no va ser fins que Jaume Vallcorba va començar a introduir-lo en el catàleg de Quaderns Crema, en traduccions al català, i a Acanalado, en castellà, que va començar a ser un autor conegut i apreciat al nostre país. A hores d'ara en aquests dos segells disposem d'un ampli conjunt d'obres de l'autor vienès que ens permeten fer-nos una magnífica idea de la seva

Casa de Zweig a Petrópolis

gran qualitat literària. Pel que fa a les novel·les traduïdes al català, podem destacar *Novel·la d'escacs* (1987) *Vint-i-quatre hores en la vida d'una dona* (1996), amb versió del propi Jaume Valcorba, *Carta d'una desconeguda* (1998), *Nit fantàstica* (1998), *Secret candent* (1999), *La impaciència del cor* (2010) i la publicada recentment *L'embriaguesa de la metamorfosi* (2015). A l'editorial Acantilado, a més, podem trobar, entre d'altres, *El candelabro enterrado* (2007), *Los milagros de la vida* (2011), *El amor de Erika Ewald* (2011) i *Confusión de sentimientos* (2014). A part de novel·les, en castellà també podem llegir diversos reculls de narracions curtes com ara *La mujer y el paisaje* (2007) o *Amok* (2010).

En tots aquests títols trobarem un autor especialment dotat per a la construcció d'arguments amb bones dosis d'intriga, que ens mantenen sempre en una lectura especialment atenta, i amb una gran capacitat per a la descripció més detallada dels estats d'ànim i de la voluble psicologia dels personatges, especialment dels femenins. De fons, gairebé sempre la societat benestant europea i els conflictes polítics i socials que la posen en dubte i que, en dos grans esclats bèl·lics, la somouran de dalt a baix.

Biografies i assaig històric

Un altre dels gèneres literaris al qual Zweig va dedicar més atenció al llarg de la seva vida —i que li va reportar una bona fama i considerables ingressos en el seu moment— van ser les biografies de grans personatges històrics. Destaquen, en aquest terreny, malauradament publicades

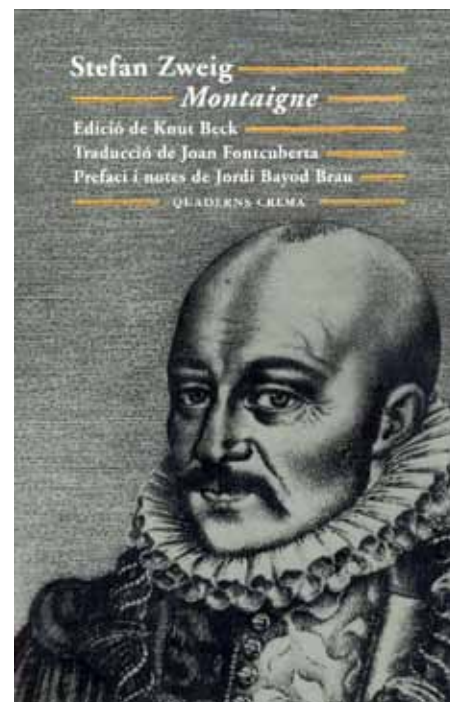
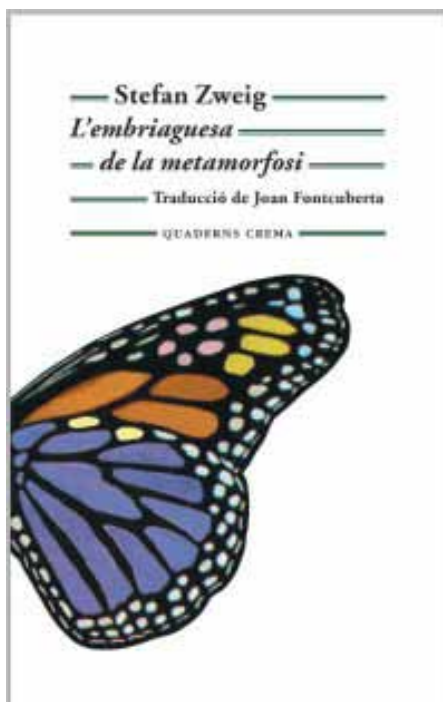
entre nosaltres només en castellà, *Maria Estuardo* i *María Antonieta*, en català, *Fouché* (2004). Es tracta de biografies escrites a partir d'una gran base documental però que es llegeixen, gràcies a la mestria literària de l'autor, amb tant d'interès com si fossin novel·les. També podem llegir, al volum *El legado de Europa* (2003), un conjunt d'interessants retrats i assajos més breus sobre diversos personatges històrics —com Montaigne, aquest reeditat en català en volum independent i en una nova traducció de Joan Fontcuberta (Acantilado, 2008) o Chateaubriand— o coetanis de l'autor —com Rainer Maria Rilke o Joseph Roth— on Zweig demostra el seu gran coneixement de la història i de la cultura europees. Recullen també diversos assajos biogràfics els volums *La lucha contra el demonio* (Hölderlin, Kleist, Nietzsche) (1999), *La curación por el espíritu* (Mesmer, Baker-Eddy, Freud) (2006) i *Tres maestros* (Balzac, Dickens, Dostoievski) (2011).

Relacionat amb aquest gran bagatge cultural de Zweig, un dels llibres més llegits i singulars de l'autor austriac és *Moments estel·lars de la humanitat* (2004), on es recullen catorze esdeveniments històrics —de la caiguda de l'imperi d'Orient a mans dels turcs al viatge de Lenin a Rússia, passant per la derrota de Napoleó o el descobriment de l'oceà Pacífic— que narrats amb l'estil viu propi de Zweig esdevenen preciosos relats literaris. Pel que fa a la relació de Zweig amb altres escriptors, disposem del volum *Correspondencia* (Acantilado, 2009), que recull l'intercanvi epistolar que va mantenir amb Herman Hesse, i ara s'acaben de publicar les cartes que

es va creuar amb Joseph Roth, mort l'any 1939 d'un atac de cor en una taverna de París, un altre dels grans autors en llengua alemanya d'aquesta època. Al llibre, *Ser amigo mío es funesto. Correspondencia (1927-1938)* (Acantilado, 2014) es pot comprovar la gran sinceritat i respecte amb què es tractaven els autors, ambdós jueus, malgrat que Roth era d'origen humil i Zweig de família rica.

L'Europa que desapareix

Si hi ha un llibre, però, que justifica per ell sol aproximar-se a l'obra de Stefan Zweig és el text autobiogràfic *El món d'ahir. Memòries d'un europeu* (Quaderns Crema, 2001, sisena reimpressió, 2014), publicat pòstumament per primera vegada l'any 1944. En aquest volum, al llarg de més de cinc-centes pàgines, Zweig ens fa un retrat vivíssim de l'Europa que va des d'abans de la Primera Guerra Mundial —d'aquell "Món de la seguretat" que ens descriu al primer capítol (p. 16)— fins al seu exili anglès arran de l'inici de la Segona Guerra Mundial i de l'eclosió de l'antisemitisme que el va acompanyar. Entremig, l'autor ens proporciona unes amenes i detallades evocacions de la seva joventut a l'ensenyament mitjà i a la universitat, dels seus primers contactes amb la intel·lectualitat vienesa del moment, del descobriment de l'impuls sexual en un context absolutament repressiu, de les primeres estades a París —en aquestes pàgines hi podem trobar una meravellosa descripció del poeta Rainer Maria Rilke— i, especialment, del gran impacte que sobre tot aquest món va suposar l'esclat de la guerra l'estiu de 1914.

Zweig descriu l'entusiasme proalemany que va emergir entre la població arran de l'assassinat a Bòsnia de l'hereu al tron imperial i de la seva esposa. L'autor, que es manté en certa manera al marge d'aquest corrent que, a la llarga, trencarà els vincles intel·lectuals entre austríacs i alemanys, per una banda, i francesos i anglesos, per l'altra, no es pot estar, de totes formes, de manifestar el següent: *"En honor a la veritat, haig de confessar que en aquella primera sortida al carrer de les masses hi havia quelcom de grandiosos, arrabassador i fins i tot de seductor, al qual era difícil de sostreure's. I, malgrat l'odi i l'aversion a la guerra, no voldria veure'm privat del record d'aquells primers dies la resta de la meua vida; milers i centenars de milers sentien com mai allò que més els hauria valgut sentir en la pau: que formaven un sol tot"* (p. 277). En aquest sentit, és interessant llegir el llibre *El món de 1914* (Edicions de la ela geminada, 2014), on es recullen vuit articles publicats per Zweig a la premsa de l'època en aquests moments inicials de la guerra, on s'aprecia clarament

que la versió que ell mateix va donar posteriorment de la seva distància respecte de l'entusiasme cap a Alemanya no responia exactament al seu posicionament inicial. La lectura d'aquests articles ens proporciona un retrat més ajustat d'un personatge que, com l'Europa del moment, no era d'una sola peça. Com diu Antoni Martí Monterde al pròleg d'aquest recull, *"Les seves contradiccions són les mateixes que registrava el rostre d'Europa, el rostre de pànic que s'ocultava darrere d'una màscara de serenitat: perquè Europa és, en definitiva, com ell: altiva i fràgil, elegant i bruta, bella i esdentegada, honorable i mesquina, grandiosa i terrible"* (p. 26-27). Més endavant, *El món d'ahir* ens relata les relacions de l'autor amb diversos intel·lectuals de l'època, el gran èxit que la seva obra va obtenir al llarg dels anys 20 i 30 i l'enorme sotragada que va representar per a ell com a escriptor la progressiva consolidació de l'ascens del nazisme a Alemanya, ja que va suposar la prohibició de totes els seus llibres en aquell país. Als últims capítols del llibre, "Incipit Hitler" i

"L'agonia de la pau", Zweig ja és un apàtrida refugiat a Anglaterra —s'hi va estar des del 1934 al 1940— on es fa creus de la barbàrie que s'instal·la a Europa i de les dificultats que les noves condicions polítiques, especialment per la caiguda d'Àustria en mans dels alemanys, li imposen per moure's per un món on abans —el món d'ahir— la llibertat de pensament i de moviment era sagrada. És especialment emotiva la descripció de la seva trobada amb el també exiliat Sigmund Freud.

La resta de la seva vida ja la sabem: periple per diversos països fins a la instal·lació definitiva al Brasil. És allà on Zweig, com més d'un dels personatges de les seves novel·les, no podrà sobreposar-se a la crua realitat del destí que espera a Europa —que per a ell representa la fi del món civilitzat— i acabarà traient-se la vida en companyia de la seva segona esposa, Charlotte Elisabeth Altman.

www.electracaldense.com

l'electra

Pl. Catalunya, 6
08140 Caldes de Montbui
Tels: 938 650 133
938 650 585
900 181 776